مجله اقتصادی
شماره‌های ۱۱ و ۱۲ بهمن و اسفند ۱۳۹۳، صفحات ۷۶-۵۹

بررسی و تحلیل مطالبات معوق شبکه بانکی استان گیلان طی سال‌های (۱۳۹۲-۱۳۹۱): چالش‌ها و راهکارها

اعظم سعیدی کلیشمی
کارشناس‌ارشد مدیریت بازرگانی داخلی
ata_ma_az@yahoo.com

مطالبات معوق بانک‌ها و رشد نگران‌کننده آن طی سال‌های اخیر، به یکی از چالش‌های نظام بانکی و اقتصاد کشور تبدیل شده است که لزوم اتخاذ تدابیر فوری و در عین‌حال اساسی را برای ریشه‌کنی این پدیده خطرناک بیش‌ازپیش ضروری می‌سازد، زیرا افزایش این مطالبات بر چرخه منابع و مصارف بانک‌ها تأثیر منفی می‌گذارد و همچنین موجب ایجاد نقدینگی کاذب، کاهش ارزش پولی مالی، ضایع شدن حقوق صاحبان سهام بانک‌ها و بنگاه‌های پولی و غیره می‌شود. بررسی مطالبات معوق بانکی در استان گیلان در سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد تسهیلات اعطایی به میزان ۲۹/۷ درصد و جذب سپرده‌ها به میزان ۲۲/۵ درصد و همچنین مطالبات معوق به‌میزان ۷۵/٤ درصد نسبت به سال ۱۳۹۱ رشد داشته است. ۷۲/۵ درصد از مطالبات معوق استان گیلان، مربوط به بانک‌های تجاری و ۲۷/۵ درصد مربوط به بانک‌های تخصصی است. در میان بانک‌های استان نیز کمترین معوقه در سال ۱۳۹۲ مربوط به بانک توسعه صادرات با ۰/۱ درصد سهم از کل مطالبات معوق استان می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: تسهیلات اعطایی، منابع بانکی، مصارف بانکی، مطالبات معوق، گسترش خدمات بانکی، ارزش افزوده شبکه بانکی.

۱. مقدمه

یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی نظام بانکی کشور طی چند سال اخیر، سیر فزاینده مطالبات معوق بوده که نتیجه پرداخت تسهیلات غیرواقعی، کارشناسی‌نشده و نابجا می‌باشد. این روند افزایشی مطالبات بر شبکه بازار پول و عملکرد نظام بانکی تأثیر گذاشته و توان وام‌دهی بانک‌ها را بیش‌ازپیش تضعیف کرده است. از آنجایی که تمام بار نظام مالی کشور بر دوش بانک‌ها بوده، کاهش حجم مطالبات بیانگر توانایی بانک‌ها در حفظ منابع موجود و بالا بودن حجم این نوع تسهیلات غیرجاری نیز بیانگر تهدید منابع بانکی و بدون شک دغدغه‌ای ملی می‌باشد. پدیده مطالبات معوق از دو دیدگاه داخل و خارج سازمان حائز اهمیت می‌باشد. از دیدگاه داخلی هزینه‌های عملیاتی، راندمان کاری، سودآوری، میزان خدمت به مشتریان، درجه‌بندی شعب، حقوق و مزایای کارکنان و سایر شاخص‌های بانک

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

را به‌شدت تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد و از دیدگاه بیرونی، کندی چرخش نقدینگی در اقتصاد کشور، عدم اختصاص به‌موقع و بهینه منابع به شبکه تولید و صنعت، عدم رونق اشتغال و در نهایت رکود اقتصادی را در پی خواهد داشت. بنابراین، تحقیق در این زمینه و یافتن ریشه‌های این مشکل به‌منظور جلوگیری از رشد مطالبات معوق در تسهیلات اعطایی و یا وصول آنها به‌صورت بالقوه و بالفعل، امکانات ایجاد درآمد جدید را افزایش داده و توان برنامه‌ریزی این مؤسسات را در رابطه با مصرف منابع و کسب درآمد بالاتر فراهم خواهد ساخت. در این مقاله نیز سعی شده با توجه به مطالبات معوق بانک‌ها در استان گیلان و مقایسه آن با کشور طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، ضمن بیان برخی چالش‌ها و مشکلات در سیستم بانکی استان، راهکارهایی نیز در جهت رفع این چالش‌ها ارائه شود. ابتدا روند مطالبات معوق بانک‌های تجاری در استان گیلان در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار گرفته و سپس به بررسی عملکرد شبکه بانکی استان به‌ویژه مطالبات معوق پرداخته است.

۲. مطالبات معوق از دیدگاه مقررات بانک مرکزی

بر اساس آخرین ابلاغیه بانک مرکزی چارچوب مطالبات معوق به ۴ طبقه به‌شرح ذیل تقسیم می‌شود (شعبانی، ۱۳۹۰):

۲-۱. طبقه جاری

پرداخت اصل و سود تسهیلات و یا بازپرداخت اقساط در سررسید صورت گرفته و یا حداکثر از سررسید آن ۲ ماه گذشته است.

۲-۲. طبقه سررسید گذشته

از تاریخ سررسید اصل و سود تسهیلات و یا تاریخ قطعی پرداخت اقساط بیش از ۲ ماه گذشته است، اما تأخیر در بازپرداخت هنوز از ۶ ماه تجاوز ننموده است. در این صورت مجموع اقساط سررسید شده تسهیلات به این طبقه منتقل می‌شود.

۲-۳. طبقه معوق

اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۱۸ ماه از سررسید و یا از تاریخ قطعی پرداخت اقساط سپری شده است و مشتری هنوز اقدامی برای بازپرداخت مطالبات بانک اعتباری ننموده است. در این صورت مجموع اقساط سررسید شده تسهیلات به این طبقه منتقل می‌شود.

۲-٤. طبقه مشکوک‌الوصول

تمام اصل و سود تسهیلاتی که بیش از ۱۸ ماه از سررسید و یا از تاریخ قطعی پرداخت اقساط آنها سپری شده است و مشتری هنوز اقدام به بازپرداخت بدهی خود ننموده است (شعبانی، ۱۳۹۰).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۳. عوامل بنیادی معوقات

- کاهش نرخ رشد اقتصادی
- نوسان نرخ تورم
- کاهش کیفیت اطلاعات
- تضعیف مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها (نتاج و پورکردی، ۱۳۹۲)

٤. عوامل ایجاد مطالبات معوق

از یک دیدگاه جامع، دلایل شکل‌گیری مطالبات را می‌توان به دلایل اقتصادی، دلایل سیاستی و فرهنگی و خارج از نظارت سیستم بانکی تقسیم کرد، اما از دیدگاه جزئی‌تر عواملی که در شکل‌گیری مطالبات معوق در بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری تأثیرگذارند در بعد درون‌سازمانی و برون‌سازمانی مورد بررسی قرار می‌گیرند (شعبانی، ۱۳۹۰).

۵. عوامل درون‌سازمانی

شامل عدم وجود سیستم ارزیابی دقیق مشتریان بانک، کندی روند وصول مطالبات، عدم وجود مدیریت مؤثر بر اقلام دارایی‌ها، ضعف کیفی فرایند و مراحل بررسی تسهیلات اعطایی، عدم دقت لازم در خصوص وضعیت مالی و اعتباری ضامن یا ضامن‌ها، عدم وجود سیستم هدفگذاری تعهدات بانک و پایین بودن نرخ خسارت تأخیر نسبت به هزینه تحصیل پول در بازار غیررسمی می‌باشد. به‌طور خلاصه دلیل درون‌سازمانی ناشی از سنتی بودن بانکداری ایران است (وبلاگ کارمند بانک ملی ایران).

۵-۱. ضعف کیفی فرایند و مراحل بررسی تسهیلات

شیوه‌های اعتبارسنجی در اعطای تسهیلات تقریباً یکسان است، اما به‌دلیل فقدان یک بانک اطلاعاتی جامع فرایند اعطای تسهیلات بسیار زمان‌بر می‌باشد. مدارک اعتباری متقاضیان و وثایق مرسوم شامل چک و سفته و در نهایت ضمانت‌های بانکی (برای تسهیلات با ارقام بالا) می‌باشد که هرکدام به نوبه خود به بازنگری نیاز دارد و هنوز سیستم بانکی جایگزین مناسبی برای آنها ارائه نداده است. در حقیقت تسهیلات‌گیرنده و ضامن/ضامنین وی از لحاظ اعتباری آنگونه که باید و شاید مورد بررسی قرار نمی‌گیرد.

۵-۲. عدم نظارت کافی در نحوه مصرف تسهیلات

در بیشتر پرونده‌های مطالبات معوق شخص تسهیلات‌گیرنده نقشی بجز درخواست و ارائه مدارک اعتباری جهت استفاده از تسهیلات ندارد و همچنین تسهیلات دریافتی بابت آن نیاز مطرح شده هزینه نمی‌شود. در اکثر موارد نیز در صورت صحت هر دو مورد فوق، کارشناسی و ارزیابی مؤسسه تسهیلات‌دهنده در زمان کافی انجام نمی‌شود.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۵-۳. عدم مدیریت مؤثر بر اقلام دارایی‌ها

در بسیاری از قراردادهای اعطای تسهیلات به‌عنوان مثال قراردادهای اجاره به شرط تملیک که شخص تسهیلات‌گیرنده تا پایان مدت قرارداد خود حق استفاده از مورد اجاره را دارد امکان بررسی و نظارت بر نحوه استفاده از سوی مؤسسه تسهیلات‌دهنده وجود ندارد (حسن‌زاده و حبیبی، ۱۳۸۹).

۵-٤. عوامل برون سازمانی

تصمیم‌گیری‌ها و قوانین و رویه‌های اجرایی دولت، مجلس، قوه قضائیه و تمام سازمان‌ها و نهادهایی که به هر دلیل با نظام بانکی سروکار دارند، می‌توانند به‌عنوان عوامل برون‌سازمانی در شکل‌گیری مطالبات معوق بانکی تأثیرگذار باشند که بخشی از آنها عبارتند از (حسن‌زاده و حبیبی، ۱۳۸۹):

- تفاوت بین نرخ سود سپرده و تسهیلات بانکی و نرخ بهره بازار
- تفاوت بین نرخ تورم و سود بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری
- تغییرات نرخ ارز و بحران‌های اقتصادی حاکم بر جهان
- ساختار اقتصاد دولتی و نگاه دستوری به بخش اعتباری
- عدم ثبات سیاست‌های مالی و پولی و تغییرات مکرر قوانین و مقررات

٦. آثار مطالبات معوق بر وضعیت مالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری

- بلوکه شدن منابع مالی بانک‌ها پیش از هر چیز موجب جلوگیری از گردش صحیح پول در سیستم و قطع جریان و شریان حیاتی بانک و همچنین جلوگیری از ایجاد پول توسط بانک از طریق جریان صحیح و به‌موقع آن می‌شود.

- پرداخت سودهای تضمین شده و قطعی به سپرده‌گذاران و عدم حصول تمام سود معاملات پیش‌بینی شده از طریق تسهیلات اعطایی و ایجاد مطالبات معوق (با توجه به رشد سود سپرده‌ها و کاهش سود تسهیلات)، موجب ضرر و زیان بانک و مؤسسات مالی و اعتباری می‌شود.

- عدم امکان سرویس‌دهی به مشتریان خوش‌حساب و جذب منابع و مشتریان جدید از طریق اعطای تسهیلات (با توجه به اینکه مشتریان خوش‌حساب به ناچار می‌بایست ضامن وام‌گیرندگان شوند).

- جلوگیری از گسترش و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور از طریق منابع بانکی (حداقل معادل مطالبات معوق) که می‌توانست در بخش‌های دیگر به‌کار گرفته شود.

- وارد آمدن ضربه روحی و روانی به کارکنان بانک به‌دلیل عدم بازدهی به‌موقع زحمات و تلاش آنان و فرسوده شدن توان مدیریتی مسئولان شعب

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

– فرار مشتریان خوش‌حساب بانک که ضامن برخی از وام‌گیرندگان شده‌اند که در حقیقت موجب کاهش منابع بانک و تأثیر منفی بر منابع جدید بانک می‌شود.

– کاهش توان مالی بانک‌ها برای تزریق تسهیلات مالی جدید در جهت تأمین مالی واحدهای تولیدی، صنعتی، خدماتی نیازمند به این معنا که بانک‌ها به‌جهت تکمیل سقف تسهیلات خود امکان مساعدت نداشته و این در حالی است که منابع هنگفتی از این تسهیلات را مطالبات معوق تشکیل داده و بخشی از امکانات مالی کشور را از گردش تولیدی و اقتصادی خارج نموده است.

– مطالبات معوق باعث کاهش درآمد مالی و در نهایت درآمد سرانه و افزایش قیمت‌ها و رشد شاخص تورم در جامعه می‌شود؛ زیرا اگر منابع مالی بانک در واحدی بلااستفاده مانده و واحدهای دیگر امکان استفاده از آن‌را نداشته باشند، به‌طور قطع این دسته از واحدها که از منابع بانک‌ها استفاده نمی‌کنند در ظرفیت‌های پایین‌تر به تولید خود ادامه خواهند داد که این امر موجب کاهش تولید ناخالص ملی و درنهایت کاهش درآمد ملی می‌شود.

– مطالبات معوق، امکان برنامه‌ریزی و سیاستگذاری اعتباری دقیق و مؤثر را از مدیران و مسئولان بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری گرفته و موجب کندی در تصمیم‌گیری و هرج‌ومرج در برنامه‌ریزی اعتباری بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری می‌شود.

– مطالبات معوق و عدم وصول به‌موقع تسهیلات بانک علاوه بر خسارات و لطمات بزرگ وارده بر پیکر اقتصاد و جامعه، موجب اتلاف وقت و منابع مالی واحدهای ذیربط بانک و همچنین اتلاف وقت مقامات قضایی و اجرایی کشور خواهد شد.

– داشتن مطالبات معوق سنگین به‌طور مستقیم می‌تواند موجب عدم جذب منابع ارزان‌قیمت به‌ویژه در حساب جاری شود؛ زیرا مشتریانی که از تسهیلات بانک استفاده می‌نمایند در زمان دریافت تسهیلات اصولاً از مشتریان نسبتاً خوب بانک هستند، اما به‌دلیل عدم بازپرداخت اقساط خود و نگرانی از بلوکه شدن حساب خود آن را راکد نموده و برای مبادلات پولی و مالی به بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دیگر پناه می‌برند. ضامنین آنها نیز که بعضاً از مشتریان خوب و معتبر بانک بوده، به دلیل ترس از برداشت از حساب خود توسط بانک، فعالیت خود را متوقف و جذب بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دیگر خواهند شد.

– مطالبات معوق، بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری را دست‌کم از دستیابی به سه نوع سود (سود تسهیلات، جریمه تأخیر و ذخایر مطالبات مشکوک‌الوصول) محروم می‌کند (نتاج و پورکردی، ۱۳۹۲).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۷. روش‌های وصول مطالبات

در حال حاضر تقریباً تمام بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در پیگیری و وصول مطالبات خود ثبات‌رویه دارند، کارکنان حوزه وصول مطالبات معمولاً با پیگیری و نظارت، بر حسب آیین‌نامه وصول مطالبات بانک، در راستای دریافت اقساط اقدامات زیر را انجام می‌دهند (حسن‌زاده و حبیبی، ۱۳۸۹).

- ارسال برگ یادآوری با پیامک ۱۵ روز پیش از سررسید در مورد آن‌دسته از بدهکاران خوش‌حساب که مرتباً با بانک یا مؤسسه تسهیلات‌دهنده ارتباط دارند.
- پس از گذشت حداکثر ۵روز از ارسال پیامک یا برگه یادآوری تماس تلفنی با متقاضی صورت می‌گیرد و حداکثر ۱۵ روز پس از تاریخ سررسید اخطاریه نوبت اول ارسال می‌گردد.
- پس از گذشت حداکثر یک ماه تا ۴۵ روز از تاریخ سررسید بدهی و عدم مراجعه بدهکار اخطاریه نوبت دوم برای متقاضی و ضامن/ ضامنین وی صادر و ارسال خواهد شد.
- در صورت عدم مراجعه بدهکار پس از ارسال اخطاریه‌های نوبت دوم و مشروط براطمینان از ابلاغ اخطاریه‌های نوبت اول و دوم و سپری شدن حداکثر سه ماه از تاریخ سررسید بدهی، آخرین اخطاریه برای متقاضی و ضامن/ ضامنین وی صادر خواهد شد.
- پس از مراحل فوق در صورت عدم مراجعه بدهکار و اطمینان کامل از صحت ابلاغ آنها به مدیون و متعهدین (اعم از ضامنین و وثیقه‌گذار) با رعایت مفاد دستورالعمل پرونده جهت آغاز اقدامات قانونی حسب وضعیت پرونده از نظر تعهدی یا وثیقه‌ای و یا با پشتوانه چک یا سفته و یا ضمانتنامه و یا سهام برای اداره حقوقی ارسال خواهد شد.

۸. حمایت از بانک‌ها برای بازگشت مطالبات

موضوع مهم در زمینه مطالبات معوق بانکی و تأثیر آن بر عملکرد بانک‌ها این است که بانک‌ها بدون حمایت نهادهای حاکمیتی نظیر قوه قضائیه قادر به دریافت این مبالغ نیستند. مذاکره با بانک‌های عامل نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد پیگیری‌های جدی برای دریافت مطالبات از افراد انجام گرفته است، اما بانک‌ها به‌تنهایی قادر به این کار نیستند. طبق اطلاعات به‌دست‌آمده در چند مورد طلبکاران تا صدور حکم بازداشت برای بدهکار پیش رفته‌اند تا از این طریق بتوانند وی را به پرداخت طلب مجاب کنند، اما برخی وساطت‌ها موجب شده تا به‌جای حمایت از بانک‌ها حمایت از بدهکار تداعی شود. در این شرایط می‌بایست تأکید داشت که برای دریافت مطالبات معوق بانکی و باز شدن این گره کور می‌بایست حمایت همه‌جانبه از سوی قوای سه‌گانه به‌ویژه قوه قضائیه صورت گیرد تا بانک‌ها در این میدان تنها نباشند. وقتی ارقام مطالبات معوق تا این میزان بالاست و سهم آن از کل تسهیلات ارائه شده طبق آمارهای رسمی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

حدود ۱۵ درصد است، نمی‌توان انتظار نقش‌آفرینی سیستم بانکی در خروج از رکود را داشت. بانک‌ها زمانی می‌توانند در برنامه دولت برای خروج از رکود به ارائه تسهیلات بپردازند که منابع کافی برای این کار داشته باشند. شرایط اقتصادی کشور به‌گونه‌ای است که انتظار از بانک‌ها برای تأمین نقدینگی مورد نیاز تولید بسیار بالاست. بانک‌ها نیز در این شرایط از پرداخت وام استقبال می‌کنند چراکه نرخ سود تسهیلات به رقم قابل‌قبولی رسیده است، اما با توجه به قفل شدن منابع بانکی نزد بدهکاران منابع چندانی برای این کار در اختیار ندارند. در چنین وضعیتی فشار بیش از حد به بانک‌ها تنها یک راه خطرناک پیش‌پای آنها می‌گذارد که آن منفی کردن حساب بانک‌ها نزد بانک مرکزی است. این موضوع نیز تولید پول و در نهایت رشد تورم را به همراه خواهد داشت. از آنجا که دولت سیاست‌های کنترل تورم را با جدیت پیگیری می‌کند و رشد پایه پولی را تحت کنترل دارد این روش نمی‌تواند با اهداف دولت سازگار باشد، به این دلیل تنها راه برای احیای نقش بانک‌ها برای خروج اقتصاد از رکود، حمایت از آنها برای بازگرداندن مطالبات و به‌دست آوردن منابع برای ارائه وام جدید است (حاتمی‌یزد، ۱۳۹۳).

۹. آخرین وضعیت مطالبات معوقه در کشور

درخصوص دلایل شکل‌گیری معوقات بانکی دو عامل بیرونی و درونی در ایجاد این معوقات دخیل بودند که از عوامل بیرونی می‌توان به رکود تورمی، تحریم‌های بین‌المللی، جهش نرخ ارز و از عوامل داخلی می‌توان به عدم اعتبارسنجی دقیق در بانک‌ها و عدم وجود نظم و قاعده مشخص در برخی بانک‌ها برای پیگیری قضایی مطالبات اشاره کرد. در دولت جدید، بخشنامه‌ها و مصوبات مختلفی برای وصول مطالبات معوق صادر و ابلاغ شد. در ابتدا بانک مرکزی با رویکردی مشارکتی شرایط تقسیط دوباره و استمهال را برای بدهکارانی که به‌دلیل مشکلات اقتصادی سال‌های اخیر در بازپرداخت اقساط وام‌های دریافتی دچار مشکل شده‌اند فراهم کرد و تعدادی از بدهکاران با استفاده از این فرصت خود را از فهرست سیاه بانک‌ها خارج کردند، اما این رویکرد بانک مرکزی برای بخشی از بدهکاران کارساز نبود. شماری از بدهکاران قصد بازگرداندن وام‌های دریافتی به شبکه بانکی را نداشتند و برخی دیگر به‌واسطه مشکلات حتی با تقسیط دوباره و مهلت گرفتن هم قادر به بازپرداخت نیستند. بر این اساس دولت در مرحله دوم با دریافت ۲۰ پرونده مطالبات معوق کلان از هر بانک، در مجموع پرونده ۵۷۵ بدهکار دانه‌درشت را به قوه قضائیه ارسال کرد تا با استفاده از ابزارهای قانونی و حقوقی طلب بانک‌ها دریافت شود (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۳۹۳).

کل مطالبات معوق شبکه بانکی کشور در سال ۱۳۹۲ حدود ۸۰ هزار میلیارد تومان بوده است. استان گیلان با ۱۱۰۵۲ میلیارد ریال، سهم ۱۳/۸ درصدی از کل این مطالبات را دارد. این سهم در مقایسه با سال ۱۳۹۱،

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

(که میزان مطالبات معوق کشور و استان در این سال به‌ترتیب ۵۷۰۰۰ و ۶۳۰۰ میلیارد ریال بوده و به ۱۱ درصد رسیده بود) رشدی معادل ۲۵ درصد داشته است.

آخرین برآوردها از میزان مطالبات معوق در بانک‌های مختلف (۱۲ بانک) نشان می‌دهد که حدود ۶۰ هزار میلیارد تومان از مطالبات ۸۲ هزار میلیارد تومانی توسط مشتریان بانک‌های دولتی دریافت شده و ۲۲ هزار میلیارد تومان نیز در بانک‌های خصوصی به مطالبات معوق تبدیل شده است. بانک ملی به‌تنهایی با حدود نزدیک به ۱۳ هزار میلیارد تومان طلب معوق‌شده، حدود ۱۵ درصد از بدهی‌های بانکی را به خود اختصاص داده است. در میان بانک‌های خصوصی نیز بانک پارسیان با حدود ۷ هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان رتبه نخست را در میزان مطالبات معوق دارد. همچنین بر پایه آماری که اخیراً از سوی بانک مرکزی منتشر شد، ۵۰ گروه یا شرکت مرتبط به‌هم ۳۳ درصد مطالبات معوق را به خود اختصاص داده‌اند. ۲۰۰ بدهکار بزرگ ۵۵ درصد را به خود اختصاص داده‌اند و ۳ نفر نیز بالای ۱۰۰۰ میلیارد تومان به بانک‌ها بدهی دارند. همچنین ۴۸ درصد بدهکاران نیز، معادل ۱۳۱ مشتری، بالای ۱۰۰۰ میلیارد ریال به نظام بانکی بدهکارند (دنیای اقتصاد، ۱۳۹۳).

۱۰. بررسی مطالبات معوق بانک‌های تجاری استان در اسفند ماه ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲

از شش بانک تجاری مورد بررسی در کشور در سال ۱۳۹۲ بیشترین آمار مطالبات معوق را با ۱۲۹۵۵۷ میلیارد ریال بانک ملی به خود اختصاص داده است و سپس بانک تجارت ۱۰۶۴۱۷ میلیارد ریال، بانک ملت ۶۹۴۵۸ میلیارد ریال، بانک صادرات ۵۳۸۳۰ میلیارد ریال، بانک سپه ۴۲۷۶۹ میلیارد ریال و بانک رفاه ۱۵۷۳۶ میلیارد ریال مطالبات معوق‌شده دارند. در مجموع میزان مطالبات معوق شده بانک‌های تجاری به عدد ۴۱۷۷۶۸ میلیارد ریال می‌رسد. تا پایان سال ۱۳۹۲ بانک تجارت ۲۱/۱ درصد بیشترین مطالبات معوق‌شده نسبت به کل تسهیلات ارائه شده را داشته است. بنابراین بانک ملی با ۱۶/۹، بانک سپه با ۱۴/۹، بانک صادرات با ۱۰/۹، بانک ملت با ۸/۲ و بانک رفاه با ۶/۵ درصد با این معوقات بانکی دست وپنجه نرم می کنند.

در استان گیلان نیز در سال ۱۳۹۲ از شش بانک تجاری مورد بررسی، بانک ملی بیشترین آمار مطالبات معوق را با ۳۶۸۷ میلیارد ریال به خود اختصاص داده است و سپس بانک صادرات ۱۲۰۲ میلیارد ریال، بانک تجارت ۱۰۲۱ میلیارد ریال، بانک ملت ۹۲۷ میلیارد ریال، بانک سپه ۶۰۲ میلیارد ریال و بانک رفاه کارگران ۴۵۱ میلیارد ریال مطالبات معوق‌شده دارند. در مجموع میزان مطالبات معوق‌شده بانک‌های تجاری استان به عدد ۷۸۹۰ میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۲ رسیده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

جدول ۱. مطالبات معوق شش بانک استان در اسفند ماه ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲

(میلیارد ریال)

	اسفند ۱۳۹۱						اسفند ۱۳۹۲					
	کشور			گیلان			کشور			گیلان		
بانک	مطالبات معوق	مصارف	نسبت مطالبات به‌مصارف	مطالبات معوق	مصارف	نسبت مطالبات به‌مصارف	مطالبات معوق	مصارف	نسبت مطالبات به‌مصارف	مطالبات معوق	مصارف	نسبت مطالبات به‌مصارف
ملی	۱۲۱۶۸۳	۶۵۳۶۶۰	۱۸/۶	۵۷۵	۱۳۵۱۹	۴/۲	۱۲۹۵۵۷	۷۶۸۱۰۳	۱۶/۹	۳۶۸۷	۲۲۹۷۹	۱۶
ملت	۶۳۲۹۱	۷۵۶۰۸۷	۸/۴	۸۳۰	۸۳۴۶	۱۰	۶۹۴۵۸	۸۴۷۷۸۹	۸/۲	۹۲۷	۱۰۲۷۱	۹
صادرات	۵۴۴۶۶	۴۰۹۷۵۲	۱۳/۳	۸۴۷	۹۵۹۵	۸/۸	۵۳۸۳۰	۴۹۳۵۵۶	۱۰/۹	۱۲۰۲	۱۳۸۱۲	۸/۷
تجارت	۶۶۳۶۶	۳۹۰۱۵۸	۱۷	۱۰۸۰	۵۳۱۳	۲۰	۱۰۶۴۱۷	۵۰۲۷۱۰	۲۱/۱	۱۰۲۱	۶۴۷۴	۱۵/۸
سپه	۳۹۰۹۹	۳۴۲۴۳۲	۱۶/۱	۴۰۰	۲۸۸۳	۱۴	۴۲۷۶۹	۲۸۶۶۴۰	۱۴/۹	۶۰۲	۳۰۰۶	۲۰
رفاه کارگران	۱۵۴۰۳	۱۴۹۱۶۶	۱۰/۳	۳۹۰	۵۳۴۶	۷/۳	۱۵۷۳۶	۲۴۰۲۵۳	۶/۵	۴۵۱	۶۴۴۴	۷
جمع کل	۳۶۰۳۰۸	۲۶۰۱۳۳۵	۱۳/۹	۴۱۲۲	۴۵۰۰۲	۹/۲	۴۱۷۷۶۸	۳۱۴۰۰۵۲	۱۳/۳	۷۸۹۰	۶۲۹۸۶	۱۲/۵

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان و نتایج تحقیق.

۱۱. بررسی سهم مطالبات معوق و مصارف شش بانک دولتی کشور و استان در اسفند ماه ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲

از شش بانک تجاری (ملی، ملت، صادرات، تجارت، سپه، رفاه، کارگران) بیشترین سهم از کل مطالبات معوق کشور را بانک رفاه کارگران با ۲/۵ درصد به خود اختصاص می‌دهد. همچنین بیشترین سهم مصارف را بانک رفاه کارگران با ۳/۶ درصد از کل مصارف کشور دارا می‌باشد. مجموع سهم مطالبات معوق بانکی ۱/۱ درصد کل حجم مطالبات کشور در سال ۱۳۹۱ می‌باشد که این رقم در سال ۱۳۹۲ به ۱/۹ درصد رسیده است که رشدی معادل ۷۳ درصد را دارا می‌باشد. مجموع سهم مصارف بانکی ۱/۷ درصد در سال ۱۳۹۲ می‌باشد که این رقم در سال ۱۳۹۲ به ۲ درصد رسیده است که رشدی معادل ۱۸ درصد را نشان می‌دهد. همچنین در سال ۱۳۹۲، بانک رفاه کارگران با ۲/۹ درصد بیشترین سهم را در مطالبات نسبت به کشور دارد و در تسهیلات اعطایی نیز بانک ملی نسبت به کشور با ۳ درصد، بیشترین سهم را دارد.

جدول۲. مقایسه سهم مطالبات معوق و مصارف شش بانک تجاری استان گیلان نسبت به کشور در اسفند ماه ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲

بانک	اسفند ۱۳۹۱		اسفند ۱۳۹۲	
	سهم درصد مطالبات معوق	سهم درصد مصارف	سهم درصد مطالبات معوق	سهم درصد مصارف
ملی	۰/۵	۲/۱	۲/۸	۳
ملت	۱/۳	۱/۱	۱/۳	۱/۲
صادرات	۱/۶	۲/۳	۲/۲	۲/۸
تجارت	۱/۶	۱/۴	۱	۱/۳
سپه	۱	۰/۸	۱/۴	۱
رفاه کارگران	۲/۵	۳/۶	۲/۹	۲/۷
جمع کل	۱/۱	۱/۷	۱/۹	۲

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۱۲. بررسی عملکرد شبکه بانکی با توجه به برخی از شاخص‌های بانکی استان گیلان

۱۲-۱. گسترش خدمات بانکی در اقتصاد استان

این شاخص از نسبت ارزش افزوده خدمات مؤسسات پولی و مالی به ارزش افزوده بخش خدمات به‌دست می‌آید که نشان‌دهنده گسترش خدمات بانکی در اقتصاد است (امینی و همکاران، ۱۳۸۹).

جدول۳. شاخص گسترش خدمات بانکی در اقتصاد استان طی سال‌های (۱۳۹۰- ۱۳۸٦)

(میلیون ریال)

شرح	سال	۸٦	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰
ارزش افزوده خدمات		۴۰۱۴۴۳۶۸/۴	۴۹۶۱۴۵۷۲	۵۶۷۶۹۹۵۶/۷	۶۲۵۷۵۱۰۷/۴۸	۷۶۷۰۷۷۲۴/۳
ارزش افزوده شبکه‌بانکی		۱۱۷۳۴۷۶	۱۲۲۱۶۰۹	۱۲۳۷۲۵۰	۱۳۰۶۱۱۳	۱۷۴۱۲۰۲
شاخص گسترش خدمات‌بانکی		۲/۹۲	۲/۴۶	۲/۱۸	۲/۰۸	۲/۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، حساب‌های منطقه‌ای و نتایج تحقیق.

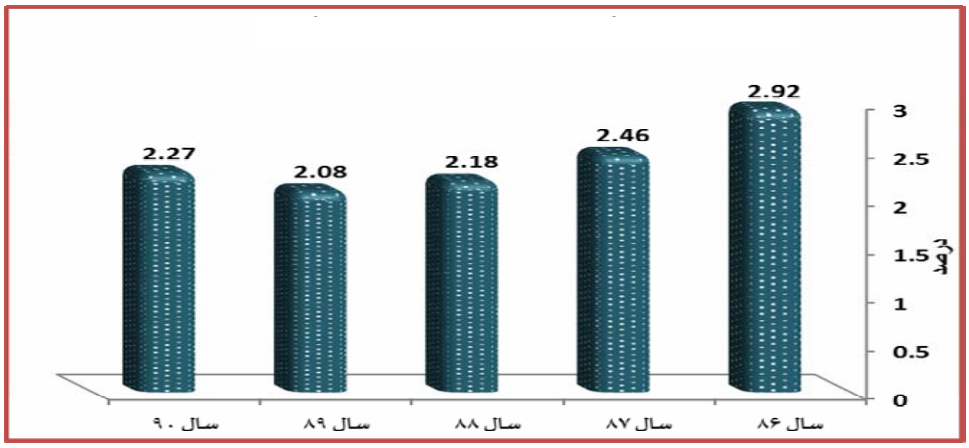

مأخذ: نتایج تحقیق.

نمودار ۱. شاخص گسترش خدمات بانکی در استان گیلان

با مشاهده جدول بالا درمی‌یابیم که سهم شبکه بانکی از ارزش افزوده بخش خدمات طی سال‌های (۱۳۸۹- ۱۳۸۶) کاهش داشته، اما در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۹ حدوداً به میزان ۹ درصد افزایش داشته که نشان‌دهنده کاهش گستردگی خدمات بانکی در استان طی این سال‌ها است.

ارزش افزوده خدمات شامل مجموع ارزش افزوده بخش (عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها) + (هتل و رستوران) + (حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات) + (واسطه‌گری‌های ملی) + (مستغلات، کرایه و خدمات کسب‌وکار) + (اداره امور عمومی و خدمات شهری) + (آموزش) + (بهداشت و مددکار اجتماعی) + (سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی) می‌باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۱۲-۲. نسبت تسهیلات به سپرده

این شاخص نشان می‌دهد که شبکه بانکی در پرداخت تسهیلات تا چه اندازه از سپرده‌ها و منابع داخلی استفاده کرده است.

در سال ۱۳۹۲ نسبت تسهیلات به سپرده ۱/۵۲ می‌باشد. به بیان دیگر در سال ۱۳۹۲ حدود ۱۵۲ درصد سپرده‌های ایجاد شده به‌صورت تسهیلات پرداخت شده که نسبت به سال ۱۳۹۱ افزایش ۹ درصدی داشته است و این نشان‌دهنده افزایش قدرت تسهیلات‌دهی بانک‌ها و اتکای بیشتر بانک‌های استان به منابع داخلی می‌باشد.

جدول٤. عملکرد شبکه بانکی استان در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲

(میلیون ریال- درصد)

شرح/سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	درصد تغییرات
تسهیلات	۸۹۹۸۶۱۹۷	۱۱۶۶۸۰۸۲۱	۲۹/۶
سپرده	۶۲۵۳۰۴۳۲	۷۶۶۲۹۳۰۲	۲۲/۵
تعداد پرسنل	۵۴۱۵	۵۰۲۸	-۷/۱
تعداد شعب	۵۸۰	۵۹۲	۲/۰۷
نسبت تسهیلات به سپرده	۱۴۳	۱۵۲	۶/۳
نسبت سپرده به شعب	۱۰۷۸۱۱	۱۲۹۴۴۱/۳	۲۰/۰۶
نسبت تسهیلات به شعب	۱۵۵۱۴۸/۷	۱۹۷۰۹۵/۹	۲۷/۰۴
نسبت سپرده به پرسنل	۱۱۵۴۷/۷	۱۵۲۴۰/۵	۳۱/۹

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان و نتایج تحقیق.

بانک ملی از نظر جذب سپرده با ۱۴۱/۲ میلیارد ریال به‌ازای هر شعبه بیشترین کارایی شعبه را در بین بانک‌های تجاری داشته است. همچنین بانک توسعه صادرات در بین بانک‌های تخصصی استان بیشترین جذب سپرده را داشته است.

بانک ملی ایران با پرداخت ۲۲/۹ میلیارد ریال تسهیلات به‌ازای هر شعبه بیشترین پرداخت تسهیلات را در بین بانک‌های تجاری استان به خود اختصاص داده است. همچنین بانک مسکن با پرداخت ۴۱/۵ میلیارد ریال در بین بانک‌های تخصصی استان بیشترین پرداخت تسهیلات را در بین بانک‌های تخصصی داشته است.

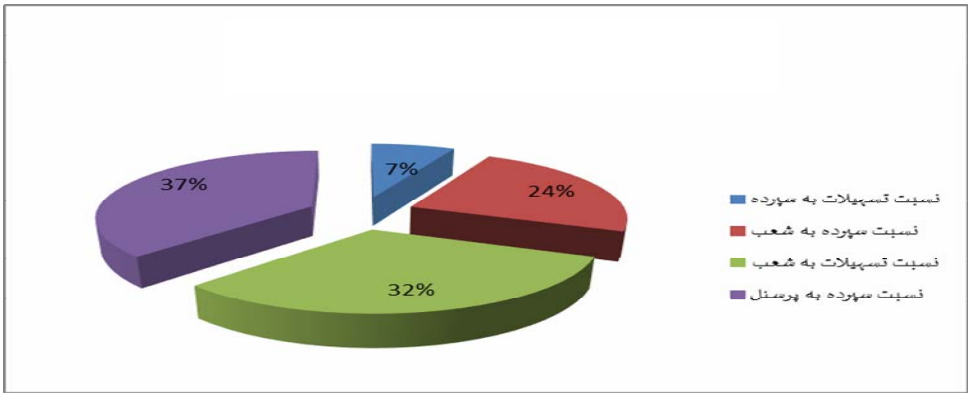

مأخذ: نتایج تحقیق.

نمودار۲. درصد تغییرات شاخص‌های بانکی استان گیلان سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۹۱

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

جدول ۵. سرانه کل سپرده‌ها و تسهیلات به شعب کل بانک‌ها در استان گیلان

(میلیارد ریال)

بانک		تجاری								تخصصی				
شرح		ملی	ملت	رفاه	صادرات	سپه	تجارت	پست بانک	کشاورزی	توسعه صادرات	مسکن	توسعه تعاون	صنعت و معدن
سرانه	سپرده	۱۴۱/۲	۵۸	۵/۴	۳۷/۸	۰/۵	۱۱/۸	۰	۰	۲۷/۲	۱/۵	۰/۱	۰
	رتبه	۱	۲	۵	۳	۶	۴	۷	۴	۱	۲	۳	۴
	تسهیلات	۲۲/۹	۱۰/۲	۶/۴	۱۳/۸	۳	۶/۴	۰/۴	۸	۰/۲	۴۱/۵	۰	۳/۴
	رتبه	۱	۳	۴	۲	۵	۴	۶	۲	۴	۱	۵	۳

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان و نتایج تحقیق.

۱۲-۳. نسبت سپرده به شعب

در سال ۱۳۹۲ به‌ازای هر شعبه از شبکه بانکی استان به میزان ۱۲۹۴۴۱/۳ میلیون ریال سپرده جذب شده که نسبت به سال ۱۳۹۱ در حدود ۲۰ درصد رشد داشته است. این نشان‌دهنده افزایش توانایی شبکه بانکی استان در جذب سپرده‌ها و ساماندهی آنها می‌باشد.

۱۲-٤. نسبت تسهیلات به شعب

این شاخص نشان‌دهنده میزان تسهیلات پرداخت شده به‌ازای هر شعبه است. در سال ۱۳۹۲ این نسبت برای شبکه بانکی استان ۱۹۷۰۹۵/۹ میلیون ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۱ که این شاخص ۱۵۵۱۴۸/۷ میلیون ریال بوده در حدود ۲۷ درصد افزایش داشته است.

۱۲-۵. نسبت سپرده به پرسنل

این نسبت، از شاخص‌های کارایی بانک‌ها و نشان‌دهنده میزان جذب سپرده به‌ازای هر یک از پرسنل می‌باشد و بیانگر عملکرد مطلوب نظام بانکی در جذب سپرده‌ها و کنترل نقدینگی در جامعه است. در سال ۱۳۹۲ این شاخص در شبکه بانکی استان بالغ بر ۱۵۲۴۰/۵ میلیون ریال است که نسبت به سال قبل ۳۱/۹ درصد رشد را نشان می‌دهد و این موضوع نشان از بهبود وضعیت شبکه بانکی استان در جذب، ساماندهی، تجهیز و هدایت نقدینگی در راستای تولید دارد.

۱۳. بررسی وضعیت مطالبات معوق به تفکیک بانکی

کل مطالبات معوق سیستم بانکی استان گیلان تا پایان سال ۱۳۹۲ بالغ بر ۱۱۰۵۱۶۲۹ میلیون ریال می‌باشد. بررسی جدول زیر نشان می‌دهد که بانک ملی با ۳۳/۴ درصد بیشترین سهم از حجم کل مطالبات را

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

به خود اختصاص داده است. همچنین این سهم از نظر سررسید گذشته و مطالبات مشکوک‌الوصول بیشترین سهم را بین بانک‌های تجاری دارا می‌باشد. پس از آن بانک صادرات با ۱۰/۹ درصد از مطالبات معوق سیستم بانکی در رده دوم قرار دارد. همچنین پست‌بانک با ۱/۷ درصد کمترین سهم را از معوقه‌ها دارا می‌باشد. در بین بانک‌های تخصصی نیز بانک مسکن با ۱۰/۱ درصد از مطالبات معوق سیستم بانکی استان بین بانک‌های تخصصی در رتبه نخست قرار گرفته و سپس بانک صنعت‌ومعدن با ۸/۹ درصد از مطالبات و بانک کشاورزی با ۷/۳ درصد در رتبه‌های بعدی و بانک توسعه صادرات با ۰/۱ درصد در رتبه آخر قرار دارد.

جدول ٦. مطالبات معوق بانک‌های استان گیلان در سال ۱۳۹۲

(میلیون ریال- درصد)

بانک‌ها	سررسیدگذشته		معوق		مشکوک‌الوصول		جمع معوق	
	مبلغ	درصد سهم	مبلغ	درصد سهم	مبلغ	درصد سهم	مبلغ کل	درصد سهم
ملی	۷۹۹۱۱۷	۴۴/۵	۱۳۶۳۳۴	۹/۴	۲۷۵۲۰۳۰	۳۵/۸	۳۶۸۷۴۸۱	۳۳/۴
ملت	۶۰۸۹۹	۳/۴	۱۹۵۵۱۱	۱۳/۴	۶۷۰۹۶۷	۸/۷	۹۲۷۳۷۷	۸/۴
مسکن	۳۷۳۳۵۵	۲۰/۸	۲۷۶۷۹۶	۱۹/۰	۴۶۷۰۴۴	۶/۱	۱۱۱۷۱۹۵	۱۰/۱
کشاورزی	۱۲۱۰۰۰	۶/۷	۱۱۲۰۰۰	۷/۷	۵۷۷۰۰۰	۷/۵	۸۱۰۰۰۰	۷/۳
رفاه	۳۳۵۵۷	۱/۹	۲۴۷۴۰	۱/۷	۳۹۲۳۶۱	۵/۱	۴۵۰۶۵۸	۴/۱
صادرات	۵۹۷۹۹	۳/۳	۹۶۰۵۳	۶/۶	۱۰۴۶۳۱۶	۱۳/۶	۱۲۰۲۱۶۸	۱۰/۹
سپه	۸۹۵۲۱	۵/۰	۱۱۰۰۶	۰/۸	۴۲۶۶۵۰	۵/۶	۵۲۷۱۷۷	۴/۸
تجارت	۶۳۹۶۹	۳/۶	۴۱۵۹۹۳	۲۸/۶	۵۴۱۵۲۸	۷/۱	۱۰۲۱۴۹۰	۹/۲
پست بانک	۲۹۲۱۵	۱/۶	۳۷۷۳۱	۲/۶	۰	۰/۰	۱۸۵۹۲۳	۱/۷
صنعت‌ومعدن	۱۳۷۰۰۵	۷/۶	۱۰۶۷۲۷	۷/۳	۷۳۷۰۷۶	۹/۶	۹۸۰۸۰۸	۸/۹
توسعه تعاون	۲۸۵۱۵	۱/۶	۴۳۴۵۰	۳/۰	۵۴۵۹۷	۰/۷	۱۲۶۵۶۲	۱/۱
توسعه صادرات	۱۳۱۸	۰/۱	۹۵	۰/۰	۱۳۳۷۷	۰/۲	۱۴۷۹۰	۰/۱
جمع کل	۱۷۹۷۲۷۰	۱۰۰	۱۴۵۶۴۳۶	۱۰۰	۷۶۷۸۹۴۶	۱۰۰	۱۱۰۵۱۶۲۹	۱۰۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان و نتایج تحقیق.

١٤. شاخص نسبت مطالبات معوقه به مصارف

این شاخص در واقع نشان‌دهنده این است که چه اندازه از تسهیلات اعطایی بانک به‌صورت معوقه درآمده و در واقع منابع سوخت‌شده بانک محسوب می‌شود. این امر به‌طور قطع بر قدرت تسهیلات‌دهی بانک در سال‌های آتی تأثیر مستقیم داشته و منابع بانکی را برای اعطای تسهیلات و ارائه سایر خدمات بانکی کاهش می‌دهد (امینی و همکاران، ۱۳۸۹).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

با بررسی جدول زیر مشاهده می‌شود که پست‌بانک با ۴۰/۸۶ درصد، بیشترین نسبت مطالبات معوق به مصارف را در بین بانک‌های تجاری و بانک رفاه با ۶/۹۹ درصد کمترین نسبت را در سال ۱۳۹۲ دارا می‌باشند و در بین بانک‌های تخصصی نیز بانک توسعه‌وتعاون با رقم غیرعادی ۵۳۲/۷۶ درصد بیشترین نسبت را دارد که نشان‌دهنده افزایش غیرعادی مطالبات معوق این بانک نسبت به مصارف آن است. همچنین بانک مسکن با ۲/۶۹ درصد کمترین نسبت مطالبات معوق به مصارف را داشته که نشان‌دهنده پایین بودن حجم مطالبات معوق آن است که ممکن است ناشی از سودآوری فعالیت‌های دلالی در این بخش باشد.

جدول ۷. آمار منابع، مصارف و مطالبات معوق شبکه بانکی استان به تفکیک بانک‌های عامل در سال ۱۳۹۲

(میلیون ریال- درصد)

بانک	منابع	مصارف	معوقه	نسبت مطالبات معوق به‌مصارف
ملی	۱۷۱۸۹۰۷۶	۲۲۹۷۹۱۶۶	۳۶۸۷۴۸۱	۱۶/۰۵
ملت	۱۰۴۲۶۱۰۴	۱۰۲۷۱۷۱۸	۹۲۷۳۷۷	۹/۰۳
تجارت	۸۵۵۳۴۹۴	۶۴۷۴۰۵۸	۱۰۲۱۴۹۰	۱۵/۷۸
صادرات	۱۵۰۰۱۸۶۳	۱۳۸۱۲۰۲۳	۱۲۰۲۱۶۸	۸/۷۰
سپه	۴۷۲۹۲۳۲	۳۰۰۶۴۲۰	۵۲۷۱۷۷	۱۷/۵۴
رفاه	۶۶۹۰۳۰۲	۶۴۴۴۴۴	۴۵۰۶۵۸	۶/۹۹
پست بانک	۵۳۹۷۶۴	۴۵۵۰۰۹	۱۸۵۹۲۳	۴۰/۸۶
جمع بانک‌های تجاری	۶۳۱۲۹۸۳۵	۶۳۴۴۲۸۳۸	۸۰۰۲۲۷۴	۱۲/۶۱
کشاورزی	۴۵۷۵۵۰۴	۸۰۵۱۹۲۱	۸۱۰۰۰۰	۱۰/۰۶
مسکن	۸۱۶۶۷۲۷	۴۱۵۱۴۸۱۶	۱۱۱۷۱۹۵	۲/۶۹
صنعت ومعدن	۳۰۰۳۸۳	۳۴۰۷۸۴۴	۹۸۰۸۰۸	۲۸/۷۸
توسعه صادرات	۹۵۰۱۰	۲۳۹۶۴۶	۱۴۷۹۰	۶/۱۷
توسعه تعاون	۳۶۲۲۹۸	۲۳۷۵۶	۱۲۶۵۶۲	*۵۳۲/۷۶
جمع بانک‌های تخصصی	۱۳۴۹۹۹۲۲	۵۳۲۳۷۹۸۳	۳۰۴۹۳۵۵	۵/۷۳
جمع کل	۷۶۶۲۹۷۵۷	۱۱۶۶۸۰۸۲۱	۱۱۰۵۱۶۲۹	۹/۴۷

* بالا بودن غیرعادی نسبت مطالبات معوقه به مصارف بانک توسعه‌وتعاون را می‌توان ناشی از آن دانست که بیشتر تسهیلات گیرندگان این بانک را سازمان‌ها و ارگان‌های حمایتی مانند بهزیستی و کمیته امداد و نمایندگان مجلس معرفی می‌کنند و از آنجایی‌که این افراد بنیه مالی ضعیفی دارند بنابراین قادر به بازپرداخت آن در زمان‌های مقرر نمی‌باشند.

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان و نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۱۵. چالش‌ها (آسیب‌شناسی) مطالبات معوق

از جمله چالش‌هایی که بانک‌ها در پی معوق شدن مطالبات با آن روبرو می‌شوند به این شرح است (وبلاگ کارمند بانک ملی ایران):

- افزایش هزینه‌ها
- بلوکه شدن بخشی از منابع بانک
- کاهش دفعات گردش مطالبات و افزایش دوره وصول مطالبات
- عدم امکان برنامه‌ریزی دقیق و مؤثر
- افزایش ریسک اعتباری
- کاهش توانایی پاسخگویی (ارائه خدمات) به مشتریان
- ایجاد اختلال در گردش وجوه نقد
- اتلاف وقت و منابع بانک و در نهایت کاهش رتبه بانک در رتبه‌بندی‌های داخلی و بین‌المللی

۱۶. نتیجه‌گیری

بررسی مطالبات معوق شبکه بانکی در استان گیلان در سال‌های مورد بررسی (۱۳۹۲-۱۳۹۱) نمایانگر تغییرات میزان تسهیلات‌دهی در سال ۱۳۹۲ به میزان ۲۹/۷ درصد و رشد جذب سپرده‌ها به میزان ۲۲/۵ درصد، همچنین رشد مطالبات معوق در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۹۱ به میزان ۷۵/۴ درصد بوده است. ۷۲/۵ درصد از مطالبات معوقه به مصارف بانکی استان گیلان مربوط به بانک‌های تجاری و ۲۷/۵ درصد مربوط به بانک‌های تخصصی است. در میان بانک‌های استان نیز کمترین معوقه در سال ۱۳۹۲ مربوط به بانک توسعه صادرات با ۰/۱ درصد سهم از کل مطالبات معوق استان می‌باشد.

با توجه به افزایش حجم مطالبات معوقه در استان طی سال‌های مورد بررسی که می‌توان آن را ناشی از تورم و شرایط متغیر اقتصادی و کاهش نرخ بهره بانکی دانست و این امر موجب شده تا نسبت مطالبات به مصارف بانکی در پایان سال ۱۳۹۲ به رقم ۹/۴۷ درصد برسد، افزایش حجم مطالبات معوقه بانک‌ها در استان یکی از دلایل کاهش شاخص گسترش خدمات بانکی در استان است. افزایش این مطالبات باعث کاهش تسهیلات‌دهی و در نتیجه کاهش درآمد بانک‌ها و افت ارزش افزوده خدمات بانکی در استان شده است. بنابراین، با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته در این تحقیق که نشان از وضعیت نگران‌کننده مطالبات معوق بانک‌ها در استان طی چند سال اخیر می‌باشد، بررسی دلایل ایجاد چنین مشکلی تا حدود زیادی در حل و جلوگیری از گسترش و افزایش آن کمک خواهد کرد. دلایل و عوامل مختلفی در ارتباط با معوق شدن مطالبات بانک‌ها بیان می‌شود

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

که از جمله آن می‌توان به وجود تسهیلات تکلیفی، شرایط اقتصادی، تفاوت نرخ سود در بازار پولی و بازار غیر متشکل پولی و از همه مهم‌تر عدم دقت در هنگام پرداخت تسهیلات اشاره کرد.

کاهش نرخ سود بانکی و جذاب شدن دریافت تسهیلات بیش از گذشته از دیگر دلایل معوق‌شدن بخشی از مطالبات بانک‌هاست. همواره هستند افرادی سودجو که در پی سوءاستفاده از شرایط به‌وجود آمده هستند و با دریافت تسهیلات کلان از بانک‌ها به سفارشات مختلف و متوسل شدن به افراد و روش‌های گوناگون تسهیلات میلیاردی دریافت کرده و با استفاده از تفاوت بین نرخ سود بانک‌ها و نرخ سود بازار در پی کسب سودهای یک‌شبه و آنچنانی می‌باشند. این افراد از جمله کسانی هستند که در پرداخت بدهی خود به بانک‌ها هیچ انگیزه‌ای نداشته و اتفاقاً معتقدند هر چقدر در پرداخت دیون خود تعلل کنند امکان بهره‌مندی و کسب سودهای بیشتری برایشان فراهم خواهد شد.

شرایط اقتصادی همچون تورم و رکود حاکم از دیگر عواملی است که طی سال‌های اخیر موجب گردیده تسهیلات‌گیرندگان کلان بانک‌ها که با هدف انجام فعالیت‌های مولد اقدام به دریافت منابع بانکی کرده‌اند، نتوانند بدهی خود را به بانک پرداخت کنند.

یکی از راهکارهای اصلی جلوگیری از گسترش مطالبات معوق را می‌بایست بررسی دقیق طرح‌های متقاضی دریافت تسهیلات عنوان کرد. شاید این را بتوان راه پیشگیرانه مطالبات معوق عنوان نمود. ایجاد واحد کارشناسی قوی متشکل از افراد آگاه و متخصص که توان بررسی دقیق طرح‌های متقاضی دریافت تسهیلات را داشته باشند شرایطی را فراهم خواهد کرد که منابع بانک به بخش‌های مولد دارای توجیه اقتصادی سوق پیدا کند. حصول این نتیجه تحقق اهداف دولت را نیز میسر خواهد کرد. تأکید اصلی دولت طی سال‌های اخیر همواره سوق دادن منابع بانک‌ها به بخش‌های مولد برای حل مشکل بیکاری و نیل به رشد اقتصادی مدنظر در برنامه‌های توسعه است. زمانی این هدف محقق خواهد شد که منابع به بخش‌های مولد با توجیه اقتصادی منتقل شود. طرح‌هایی که با دریافت تسهیلات جان تازه‌ای گرفته و بر تولید خود بیفزایند، طرح‌هایی که با فعالیت خود اشتغال و تولید به ارمغان می‌آورند و نویددهنده بهبود شرایط اقتصادی‌اند. مطمئناً ایجاد واحد کارشناسی‌خبره در بانک‌ها و سخت‌گیری و دقت‌نظر لازم در پرداخت تسهیلات این مهم را میسر خواهد کرد. بانک‌ها نیز می‌توانند با قوی‌تر کردن واحدهای کارشناسی خود روند بررسی طرح‌ها و نظارت پس از پرداخت تسهیلات را عملی‌تر و تخصصی‌تر همراه با صرف زمان کمتری کنند. تحقق موارد یاد شده و فراهم نمودن شرایط بیان شده به‌طور قطع به کاهش و جلوگیری از افزایش مطالبات معوق کمک خواهد کرد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۱۷. راهکارها و پیشنهادات

با بررسی مطالبات معوق سیستم بانکی استان و همچنین پژوهش‌هایی که پیش‌تر صورت گرفته به‌نظر می‌رسد بسیاری از مسائلی که موجب ایجاد معوقات می‌شود درون سازمانی بوده است، بنابراین اقدامات ذیل جهت کاهش مطالبات معوق و بهره‌وری هرچه بیشتر تخصیص منابع پیشنهاد می‌گردد (حسن‌زاده، ۱۳۸۹ و نتاج، ۱۳۹۲).

- اجرای دقیق بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از سوی بانک مرکزی و نظارت برحسن اجرای آن در استان
- نظارت دقیق بر مصرف تسهیلات اعطایی در بخش‌های اقتصادی مربوطه و جلوگیری از جابجایی آن به دیگر بخش‌ها
- اخذ وثایق و تضمین‌های لازم و کافی و شناسایی سایر دارایی‌های مشتریان
- اعتبارسنجی مشتری بر اساس تفکیک شخصیت حقیقی یا حقوقی جهت پرداخت هر نوع تسهیلات با راه‌اندازی سیستم اعتبارسنجی مشتریان
- تهیه و تدوین دستورالعمل جامع اعتبارسنجی
- توجه دقیق به صورت‌های مالی مشتریان هنگام اعطای تسهیلات و حصول اطمینان معقول از برگشت به‌موقع سرمایه و تناسب درآمد مشتری با مبلغ تسهیلات
- تقویت کادر کارشناسی بانک‌ها یا اجازه استفاده از خدمات شرکت‌های مشاوره‌ای مالی و سرمایه‌گذاری
- اخذ اطلاعات لازم جهت شناسایی و اعتبارسنجی مشتریان پیش از گشایش اعتبار به‌منظور اطمینان از وصول بدهی در سررسید
- تشکیل دادگاه خاص جهت رسیدگی به پرونده‌های مطالبات معوق
- بازنگری و اصلاح قوانین و رویه‌های موجود و مرتبط با بدهکاران و شیوه‌های وصول مطالبات
- به‌منظور ساماندهی و تسریع در فرایند پیگیری و بهره‌گیری از گزارش به‌موقع در سیستم پیگیری مطالبات معوق، سیستم جامع و آنلاین نرم‌افزاری تهیه و در کلیه شعب و استان‌ها استفاده شود.
- نظام جامع اطلاع‌رسانی بانک با رویکرد اطلاع‌رسانی شفاف به مشتریان و ایجاد حس وفادارسازی مشتریان راه اندازی شود.
- شفاف‌سازی و حذف عملیات و فعالیت‌های زائد و بین‌بخشی مابین اداره کل حقوقی و معاونت اعتبارات

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

منابع

آمار تلفیقی کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان گیلان (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲).

امینی، علیرضا، حقیقت، علی و فاطمه همتی (۱۳۸۹)، "بررسی مطالبات شبکه بانکی استان قزوین"، مجله اقتصادی، شماره‌های ۹ و ۱۰.

تقی‌نتاج، غلامحسین و حمیدرضا نجف پور کردی (۱۳۹۲)، *بررسی و تحلیل علل افزایش مطالبات معوق بانک نمونه و راهکارهای پیشگیری و کاهش آن.*

حاتمی‌یزد، احمد (۱۳۹۳)، " اقتصاد، پول و بانک"، سایت hamshahrionline.ir، ۱ شهریور.

حسن‌زاده، حبیبی (۱۳۸۹)، "کالبدشکافی مطالبات معوق و راه‌های پیشگیری آن در سیستم بانکی کشور"، *نشریه تازه‌های اقتصاد*، شماره ۱۳۰، زمستان.

روزنامه دنیای اقتصاد (۱۳۹۳)، شماره ۵۶۹۲، سال ۲۰، ۲۱ تیر ماه.

سایت بانک مرکزی ایران، آیین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته.

سایت مرکز آمار ایران.

شعبانی، احمد و عبدالحسین جلالی (۱۳۹۰)، "دلایل گسترش مطالبات معوق در نظام بانکی ایران و بیان راهکارهایی برای اصلاح آن"، *فصلنامه علمی پژوهشی*، شماره ۱۱۵.

وبلاگ کارمند بانک ملی ایران به آدرس http://5071.blogfa.com/page/motalebat.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]